

EL BELL I TRIST EXEMPLE DE PLÀCID VIDAL

"Tot el que he fet, amb consciència, ha estat per necessitat d'ésser, i sempre aniré comportant-me així, en la meua missió a la vida. Si no reïxo com a literat, almenys s'haurà de reconèixer que jo hauré estat un home digne d'estudi" (1).

El mèrit de ser estudiat, llegit, comprès, aspiració màxima d'en Plàcid Vidal, és quelcom que sempre ha estat entredit. Ell fou com aquell Emilià del conte *El pobre afortunat* que editava les seves pròpies obres i, no venent-les, les regalava als molts amics que tenia. Èxit efímer fou el que l'acompanyà en l'edició de *L'Assaig de la Vida* (1934), llibre que motivà un sentit homenatge a l'autor; homenatge, però, en el qual veiem més aviat una actitud de regreïment dels seus amics pel fet d'haver estat inclosos en l'obra. Semblantment, això era el que s'havia esdevingut, també, en la publicació d'*Els singulars anecdòtics* (1920), amb sengles àpats celebrats al restaurant Moritz de Barcelona i a l'ermita del Remei d'Alcover.

Vistes així les coses, hom té la impressió que els peremptoris moments de puixança foren, per a en Plàcid, els que el conformaven més que com a literat com a cronista dels seus dies. Això és el que ens confirma J. Ll. Marfany quan diu que "la millor font d'informació sobre tota aquesta fauna (composta de sublitterats, fonamentalment, però també per algunes importants personalitats com Puig i Ferrater, Alfons Maseras, etc.) és *L'Assaig de la Vida* de Plàcid Vidal (...) i també les dues sèries d'*Els singulars anecdòtics* del mateix autor" (2).

Seria trist, tanmateix, que aquesta fos l'única realitat. Que els seus esforços per a arribar a ésser algú en el nostre món literari es resolguessin en allò que ell digue dels altres. Seria encegar-nos pensar que no podem trobar res més que crònica i biografia en l'obra d'un home que transformà la seva pròpia vida en literatura. Tal vegada aquesta simbiosi entre el seu quefer vital i allò que escrivia és el que realment ens interessa, car la seva obra, com diu —també— Marfany, "és una sublimació, en un sentit modernista, de les seves frustracions d'home i d'escriptor" (3). Puig i Ferrer projecta aquesta relació entre la vida i l'obra de Plàcid en la imatge del Benigne Constant de *El Pelegrí Apassionat* i hi dedica una acurada descripció:

"Benigne, en realitat, no pensava mai en res més; gairebé mai no se'l sentia parlar d'amor, de felicitat, de plaers, ni de dones, ni de diversions, ni de política, ni d'afers de cap mena; només parlava d'obres, d'autors, de crítiques, d'exemples d'homes que havien sofert privacions i dolors, però que havien deixat un rastre de glòria darrera llur vida penosa, obscura i trista. Comentava aquelles vides amb admiració i voluptat, com si per a ell

fos un plaer de pensar en una vida lamentable, amarga, dura, si aquesta vida havia donat un fruit de poesia durador, com si en una d'aquelles vides doloroses i glorioses veiés dibuixar-se el seu destí”(4).

No hi ha, per tant, complementarietat entre vida i obra, sinó lluita i, a la fi, desengany. Pere Prat i Gabellí comentava sovint la divergència existent entre l'obra i la vida dels escriptors i ho exemplificava amb Guimerà, Alomar i Aladern. Plàcid seria, amb el temps, qui ho acusaria d'una mane-

Aquestes tres fotografies corresponen a Josep Vidal, pare de Plàcid; Montserrat Rosich, sa mare; i un joveçà Cosme Vidal, el germà, quan encara vivien a Alcover.

ra més clara. És a la llum d'aquesta contradicció principal que hom pot arribar a estudiar el prototipus de l'home modernista; no perquè ell ho fos, sinó perquè en la seva baralla diària s'hi trobaren immersos els principals elements que havien configurat aquest moviment. Com a exemple d'aquest ideal que ell contava però que no aconseguia dur a la pràctica, vegi's el següent quartet:

*“Alsant el vol, lleuger com aureneta,
be crebuat mars, cercant nous horitzóns,*

*y ha amorosit mas ansias de poeta
l'idea de reviure en altres móns" (5).*

L'ideal viatger, acaronat per tots els seus amics —París al fons, clau de volta de l'art—, reviu en aquests versos anhelants. No oblida, Plàcid, que aquell germà gran de la colla de Reus anomenat Miquel Ventura havia recorregut Europa, Nord-Amèrica i el nord d'Àfrica. També recorda, enyorant, els camins de França empresos pels seus íntims Isern i Puig i Ferrater. El mateix Aladern havia estat a Occitània i alguns dels més significats amics que tingué a Barcelona emprengueren, com a mínim, l'aventura parisenca: Pérez-Jorba, Canyameres, Gargallo, Maseras, etc. Plàcid Vidal, curull d'aquest esperit cosmopolita, impregna la seva obra de països, de llengües, de races, de món. En el fons però, la seva vida s'haurà de conformar amb un breu recorregut: Alcover-Reus-Barcelona.

A Alcover en Plàcid rep la formació humana i l'esperó que l'ha d'incloure vers el món de les lletres. Del seu naixement a la mort de son pare (1881-1900) el poble on va veure la llum primera es constitueix en centre de la seva vida. La família i la vila serien els elements que, conjuminats, donarien pas a aquell jove adelerat de lletra que faria estada a Reus per a anar a parar, finalment, a Barcelona.

L'avi d'en Plàcid havia estat un recitador de versos populars. El seu pare, aquell aventurer que donà el tomb a la terra a bord de "La Numancia", era un fervent lector de novel·les. Ca Cosme, la taverna on vivien i que els seus progenitors tenien cura de servir, era lloc adient per a la conversa, la música i la lectura de la premsa del moment ("La Justicia", "La Campana de Gràcia"...). Plàcid, per tant, com son germà, tot i l'origen humil de la família, havia anat a parar a una de les poques llars on el llegir no era estrany.

Al poble, d'altra banda, no mancaven estímuls artístics i ideològics. A ca Bastistó, per exemple, tenien el platxeríós costum d'acollir joves literats forasters. El Centre Republicà presentava, sovint, oradors de foravila que introduïen els seus ideals entre la població. El Centre Excursionista de Catalunya tenia de delegat a Alcover el germà de Plàcid i això facilitava les coneixences del jove, entre les que s'hi comptaren Ignasi Bo i Singla i Josep Conangla i Fontanilles, Ricard Català (co-fundador amb l'Aladern de la Biblioteca "Lo Modernisme"), Lluís Millà, Francesc Gras i Elias i Pere Antoni Torras.

Però mentre Plàcid s'anava obrint camí pels propis mitjans, son germà Cosme assolí un cert prestigi literari a la comarca. Aquest nou factor seria decisiu i provocaria el definitiu decantament del germà petit. L'any 1897 l'Aladern es trasllada a Reus, a la llibreria "La Regional". Tot i que en Plàcid continua residint preferentment a Alcover, els seus lligams amb la ciutat veïna són —des del punt de vista literari— totals. Malgrat no viure-hi, doncs, podem parlar d'una etapa reusenca, giravoltant a l'entorn de son germà i dels altres contertulis. És l'entrada al Modernisme.

"En lo catalanisme existeixen avui dos partits completament oposats. Los uns són sectaris de les idees més endarre-

*rides i rebusquen per làpides i pergamins temes antiquats,
per a que els que ells creuen ignorants no les entenguin; los
altres vislumbrant lo lluminós astre de la Llibertat, se fan
càrrec que les coses canvien amb lo transcurs dels segles”.*

Aquest fragment, pertanyent al manifest inicial d'una revista confeccionada per una colla de joves barcelonins, delimitava les posicions polítiques i culturals de l'època. Ells es col·locaven clarament en una banda, a partir de la continuació del manifest i del títol mateix del periòdic: “L'Avenç” apareixia l'any 1881, dos mesos després del naixement, a Alcover, de Plàcid.

L'any 1881 s'insereix en el període de plena consolidació de la Renaixença catalana. Guimerà ja era “mestre en Gai Saber”; a Verdaguer li havien premiat *L'Atlàntida*; i a Narcís Oller la novel·la curta *Isabel de Galzeran* i publicat el primer recull de contes. Els esforços entusiàstics dels peoners —de Rubió i Ors i, sobretot, de Marian Aguiló— havien quallat: tres personalitats poderoses servien d'estímul i mirall a una gran quantitat de joves escriptors i la puixança cultural del Països Catalans es revitalitzava; la literatura catalana es converteix en adulta. Paral·lelament, en l'incipient catalanisme polític es distingeixen i separen una branca conservadora i monàrquica d'una altra republicana federalista. Els editorialistes de “L'Avenç” es col·loquen, inequívocament, al costat del progrés i de la llibertat.

En aquell moment, el romanticisme atenuat, el realisme costumista i el sàinet dominaven aclaparadorament dins la literatura. El romanticisme que havia triomfat era el que es conformava amb crear llegendes sobre l'esplendor medieval del país i recuperar la llengua per a la cultura. El costumisme pintava quadres rurals, de mercats i masos, hereus, pubilles, cabalers i capellans. La societat s'autocontemplava i estava orgullosa de la seva normalitat, la seva raó i el seu “com sempre s'ha fet”. En la mateixa línia, d'altres lloaven la virtut estalviadora, el “pujar la casa”, el seny i la mesura dels petits burgesos, comerciants i artesans-industrialets.

Un tarragoní, Josep Pin i Soler, escriu una novel·la en tres parts que segueix aquest esquema: cant a la naturalesa, descripció de festes populars, societat rural basada en l'autoritat del pare, el fill segon seminarista... Però, de cop i volta, inesperadament, l'esquema s'esquerda: el fill segon, el seminarista, s'enfronta a son pare, fuig del seminari, es llança a l'aventura a l'estranger, duu una vida tempestuosa amb viatges continus i manté unes relacions apassionades amb una atractiva i exòtica indiana. I, tot això, seguint el seu ideal d'artista, obeint només els impulsos de la seva passió i plantant cara a tota la societat. L'home és un heroi i un rebel; és bellíssim i es mou per la passió. La sotragada és massa forta: ha nascut el Modernisme, irrespectuós i desafiator. Walter Scott i Chateaubriand són substituïts pel jove Goethe i lord Byron.

El grup de Reus, al qual va fer cap Plàcid, era el nucli modernista més aglutinat de fora Barcelona. El constituïen joves de Reus i dels voltants assedegats d'una vida diferent a la del poble, ansiosos d'incidir en el seu

temps, aspiració que els fa interessar en la literatura, acudir a les tertúlies del carrer de Jesús, devorar els llibres que l'Aladern els deixava i somiar, sobretot somiar. Plàcid Vidal, Xavier Gambús, Antoni Isern, Joan Puig i Ferrater, Pere Cavallé, Hortensi Güell, Ròmul S. Rocamora, entre altres, formaven aquesta plèiade de joves, sota la direcció de l'Aladern i amb el ja granat Miquel Ventura. El seu ideal, la paraula que més els agradava d'usar, sobretot a Plàcid, era el dels moderns escriptors catalans de l'època: afany de canviar la societat amb una inclinació cap a la ideologia anarquitzant, amor a la natura, exaltació de la vida activa i de l'heroi, la personalitat capaç de desafiar la seva època i de capgirar-la, idealització de l'amor i l'amistat, individualisme ferreny i un catalanisme actiu i batallador.

El breu episodi reusenc es caracteritza, així, per la formació literària i, en la mesura que la literatura és pensament, ideològica. Tot i que en Plàcid ja s'havia decidit a ser escriptor, la seva vocació encara no estava configurada. Reus, i molt específicament la colla de l'Aladern, li proporcionaren els elements ideològics i estètics necessaris que, de fet, ja s'havien esbossat en els anys anteriors. A les lectures d'Alcover ("La Renaixensa", Heine, Leopardi...) s'hi afegeixen, ara, els nous models proporcionats pels seus amics. A la biblioteca "Foc Nou" editen el *Manfred* de Byron. Goethe passa a primer termini. S'experimenta la influència dels francesos malleïts: Mallarmé, Baudelaire, Rimbaud. L'únic autor castellà que els entusiasma és Cervantes. D'aquestes lectures en sortirà el seu sentimentalisme, les seves ànsies d'aventura, l'exaltació de la pròpia personalitat, l'enlluernament vital, l'inconformisme, l'heroisme i, també, els suïcidis. Schopenhauer els impregnarà de pessimisme (potser ja inherent en el jove Plàcid, que el transmet a l'Isern), Nietzsche els exaltarà i Ibsen els revoltarà.

Tots aquests elements que l'Aladern, com a director, i l'Hortensi Güell, com a teòric, aporten al grup, són assimilats pel jove Plàcid, el qual els modifica lleument en allò que el seu caràcter retret li imposa. Plàcid Vidal, frustrat en la seva vida, arribarà a concebre que l'art té raó de ser per si sol i malgrat que sovint vol retratar la realitat, l'adreça a un ideal inexistent:

"Però el cert era que si algú ignorava la vida, i l'havia d'ignorar durant tot el curs de la seva existència, penetrada d'obsessions literàries fins en les més profundes intimitats, era el càndid Benigne Constant, home tant de *literatura* que no veia res del món que no fos amb ulls d'escriptor" (6).

Plàcid acceptava l'ideari polític, la concepció de l'heroi, el paper del plaer i l'amor que exaltaven els modernistes. Difícilment, però, aconseguia dur-ho a la pràctica; és més, no ho intentava. En política potser no havia estat tan anarquitzant com alguns dels seus col·legues; però, en canvi, havia assumit plenament el republicanisme català. Se sentia republicà des de la seva estada al poble i moriria amb aquestes idees, en algun cop expressades a la seva obra. Tanmateix, la política com a acció sempre restà allunyada de la seva ment. I si, d'una banda, Puig i Ferrater posa en boca de Benigne Constant l'expressió "Política, no! Abans fes-te lladre, aventurer!" (7), també en Joan Estelrich li va retreure que les seves memòries eren febles en aquesta qüestió.

El paper de l'heroi, una altra característica modernista, bategava en el jove Plàcid. La seva obra posterior es guarniria de títols fent-ne referència: *Les grans accions*, *La cançó dels herois*, entre altres. Marfany dirà: "L'epidèmia de l'heroisme afectava tothom. El pobre Plàcid Vidal —ironia del nom!— escrivia *La cançó dels herois* —tot identificant-se amb l'heroi protagonista, és clar" (8). D'això ell n'era conscient, almenys a la llarga, quan, a *El noi Aranyó*, s'identifica físicament amb el personatge feble de la novel·la tot i admirar idealment el xicot salvatgi.

El tercer gran aspecte del Modernisme és el paper de l'amor i el plaer. En aquest punt la teoria puigferreteriana comença a fer marrada, si bé no totalment. Plàcid, que evoluciona de l'amor pur i idealitzat dels seus poemes a l'erotisme de *L'Estalviema*, no gaudia de l'agosament d'altres joves modernistes. Però mentiríem si volguéssim manllevar-li el gust que va sentir per les xicotes en la seva vida de solter. El mateix Puig li reconeix alguna acció amorosa a *Janet vol ser un heroi* (9) i no és cap secret que, fins que no es casà, fou bon sovintejadore de cabarets i enamoradís d'actrius. Els noms d'Itàlia Vitalini, la bella Chelito, Elconore Duse, Tina di Lorenzo o Mme. Réjane no manquen a les seves obres. Una d'elles, precisament, serà la inspiradora de *L'Amor artista*, que el propi Puig va prologar.

Anem veient, doncs, que la dissociació vida-obra és un fet constant. En dues qüestions, però, la seva actitud vital seria clarament modernista: el pessimisme i la sublimació de l'amistat. Respecte al primer, adquireix connotacions necrològiques quan diu, a l'*Autobiografia* que precedeix *Els singulars anecdòtics*: "fineixo eternitzant-me per a viure morint" (10). És una concepció tràgica de la vida, definida en un altre poema com "la sort de distreure la mort" (11). Aquest pessimisme, que a d'altres amics els conduí al suïcidi (Güell, Isern, Samarra, etc.), a ell el tancarà en una actitud solitària i individualista:

"Era un jove encongit, espantadís, com si tingués por de la vida, que s'havia reclòs en una gran ambició i que vivia aparentment decebut i apenat. Potser al centre d'aquell adoloriment en què semblava viure, hi havia una voluptuosa fruïció, una mica amarga, un orgull secret que el revelava en una tendència forta i irònica cap a la crítica. El seu gest, l'expressió del seu rostre, la seva veu, el cos una mica corbat, ja abans dels vint anys, el pas arrossegadís, però més encara la timidesa, i l'endinsament del seu esguard, tot delatava en ell l'home destinat a la infelicitat, a la consumpció interior, a la terrible concentració en si mateix i en la seva *idea*; l'home per a qui el món exterior a penes si arribaria mai a existir. Però noble, lleial, sincer, apassionat de veritat fins al fanatisme, amb dos cultes que li governarien, i sovint li amargarien, la vida: el culte de les lletres i el de l'amistat" (12).

Culte de l'amistat que retratà fidelment Masgoumiery en una cèlebre caricatura i que ell volgué exterioritzar a través, sobretot, de *Els singulars anecdòtics*. Plàcid estimà els seus amics i va viure per a ells. La seva vida transcorre a través de les colles en successiva i permanent renovació. A Reus és el quartet que formen, amb ell, l'Hortensi, l'Isern i el Puig. Des-

prés vindran els altres, els Biosca, Maseras, Canyameres i una llarga sèrie. Molts d'ells passaran a la història gràcies al seu amic d'Alcover que, realment, els estimava, car com, novament, diu en Puig, Plàcid era "un sentimental de l'amistat" (13).

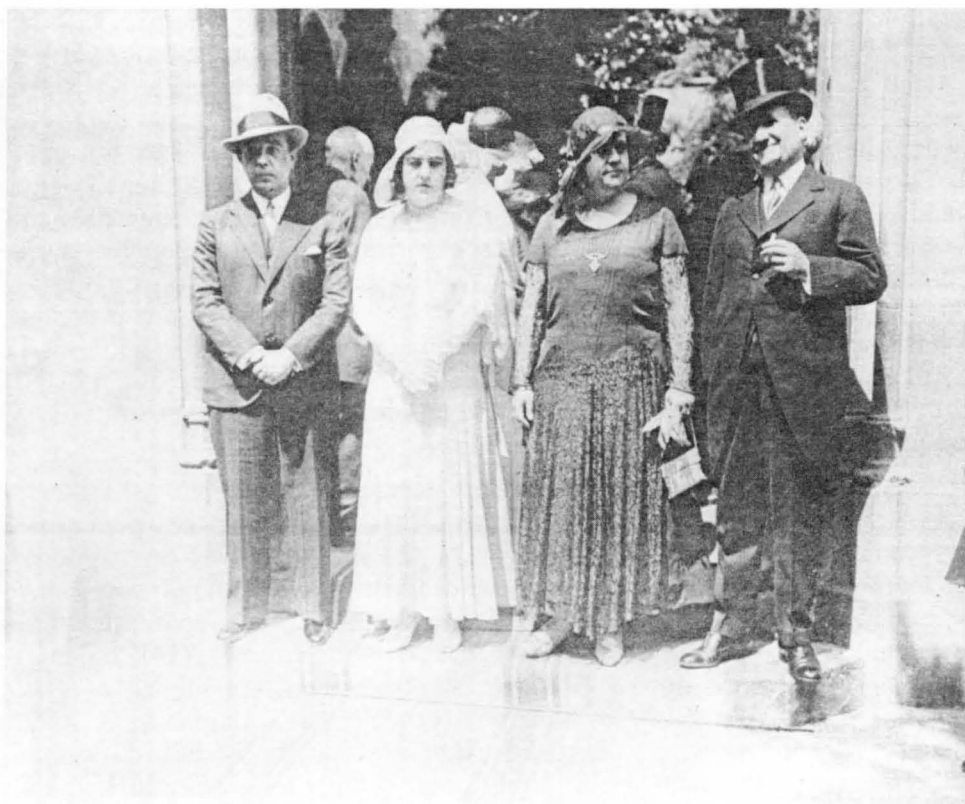
Tot aquest eixabuc d'influències i idees, moltes contradictòries, es barregen i combinen en els joves modernistes que, fet i fet, no escalfen cap cadira. El neguit se'ls menja, troben que Reus no els valora, que no hi ha sortida, i comencen les fugides. El primer pas obligatori i general és Barcelona. Emmirallats en l'èxit de Maragall, s'hi traslladen. Allí es veuen obligats a treballar en feines humiliants i mal pagades per a poder viure. Puig i Ferrater i l'Isern, per exemple, acompanyen nens a l'escola. Plàcid no serà una excepció i haurà de fer pelegrinatge per diversos tallers i oficines per a malguanyar-se el menjar. Barcelona els ha traït i no s'hi poden conformar. La majoria d'ells intenta, ara, un pas més llarg: l'estranger o, fins i tot, la mort. Plàcid, però, serà l'excepció.

"Per a nosaltres (Plàcid i Biosca), llavors, Barcelona era París. ¿Sabeu per què? Senzillament; perquè nosaltres, amb tot i el nostre esperit idealista, no teníem prou despreniment per a aventurar-nos a partir cap a la capital de França" (14).

La passió que els altres manifesten estrepitosament i cap a enfora, provocant escàndols, ell la interioritza, la reté i la reserva per a la creació de la seva obra. Per a ell, ara, s'inicia una llarga època de tribulacions econòmiques, de desenganys amb els amics i de frustracions literàries. Cap obstacle, però, no el farà apartar del camí que s'ha marcat:

"Res no pogué trencar-li les ales, però hem de dir que el seu vol no era com el de l'àguila que es remunta fins a un aparent infinit per deixar-se caure sobtadament damunt de la víctima escollida a la terra. El seu era el vol de les aus que fan camí horitzontal, en trajecte monòton, travessant un oceà interminable i que la fan que, en ple vol, es devorin les pròpies entranyes" (15).

Fins ara, Plàcid havia escrit molt poc. La seva anada a Barcelona hauria de permetre-li donar el gran salt. En un primer moment (la primera dècada del segle) les esperances són moltes. Plàcid conserva els més íntims amics reusencs (Puig i l'Isern, mort l'Hortensi), alguns altres augmenten la relació després de la fugida (Jaume Aiguadé, Ròmul S. Rocamora) i en coneix de nous (Alfons Maseras, Joaquim Biosca, Xavier Viura, Pere Prat, J. M.ª de Sucre...). Amb aquests amics concorre les tertúlies literàries (Els Quatre Gats, els cafès Orient, Torino i l'Austràlia, el taller de Biosca, etc.). Alguns d'aquests companys el promocionen i el presenten a l'Aplec Catalanista i a l'Escola Ferrer i Guàrdia. La seva producció literària és, ara, contínua: sis llibres de poemes i la trilogia novel·lística de Jordi Saura són escrits en aquests anys. D'altra banda, el Modernisme viu una època de relatiu reconeixement: la burgesia, concretada en la Lliga Regionalista, necessita l'ajut dels catalanistes esquerrans; és el temps de la Solidaritat Catalana i s'han de tolerar els fruits modernistes. Corre la consciència d'una col·laboració

La tertúlia "Els Quatre Gats", a la qual assistia Plàcid Vidal, segons dibuix d'Opisso.

nacional i la burgesia pren paciència i alimenta els joves escriptors confiant en la seva integració. Conseqüència d'això és l'èxit d'Antoni Isern amb els *Esplets d'ànima jove*. En el caliu que es crea Plàcid publica (deixant de banda els assaigs reusencs) el seu primer llibre: *Les grans accions & Les soledats*. Per si això fos poc, el jove autor gaudeix d'una certa estabilitat professional que li proporciona el treball a la impremta de son germà.

Però les esperances aviat són frustrades, com les de bona part d'aquells joves. Amb el suïcidi de l'Isern i els camins francesos de Puig, el Plàcid perd el nexa d'unió amb la colla originària. El 1909 son germà es trasllada a Reus a imprimir el diari "Foment". A partir d'ara, Plàcid s'haurà de valer per si mateix.

A les condicions personals s'hi afegeixen els esdeveniments polítics. L'estiu de 1909 els fets han anat massa lluny per a les previsions de la Lliga: esclata la revolta als carrers de Barcelona. Ells en van dir la Setmana Tràgica i, si bé fou sufocada, restà trencada la possibilitat d'equilibri —ja extraordinàriament fràgil— de la Solidaritat Catalana. La Lliga se sent amb forces per a prendre la iniciativa en solitari. És llavors quan surt a la superfície el despit antimodernista, la ràbia continguda per mor del pacte polític. Si Prat de la Riba havia encarregat a Eugeni d'Ors l'ideari d'una

cultura catalana a la seva mida, ben asèptica, i Xènius dictava des de "La Veu de Catalunya" les seves burles i el seu programa de desmodernització catalana fundant el Noucentisme i enlairant als primers rengles els qui el seguien —els joves de casa bona— tractant d'ignorants i estrafularis els altres, a partir de 1910 la repressió és brutal: els modernistes són eliminats, passen a la resistència, perquè "Poques històries: les diferències entre modernistes i noucentistes no eren estètiques, eren ideològiques. Més concretament: eren polítiques" (16). És significatiu que un modernista que intentà de ben aviat la col·laboració amb la burgesia, Raimon Casellas, es suïcidi després de la revolta de 1909. Qui es volia mantenir o progressar s'havia d'adaptar: "Si hi col·laboren fou en la mesura que, a l'hora de fer-ho, es ficaren les idees a la butxaca o se les deixaren a casa" (17). El senyor Esteve s'ha cansat de pagar el marbre i les classes humils no el poden pagar perquè la revolució ha fracassat.

Si el Modernisme havia omplert les novel·les, les poesies i el teatre de regeneracionisme i revolució i d'insults contra la burgesia, el Noucentisme arracona la novel·la a gènere ínfim, fumiga l'apassionament de la poesia i el teatre i omple els escenaris de llegendes històriques —una altra vegada!— i comèdia burgesa, elegantíssima, llisa i amable. "Tot, aparentment, és harmonia. Però l'aparença és la fatxada del Noucentisme" (18). La literatura va dirigida de nou a la classe alta i els creadors modernistes són apartats de la cultura oficial. Molt pocs van intentar l'adaptació: Puig, que ho prova en el teatre, els planta fort de repressió. Ser modernista s'identifica, a partir d'ara, amb ser un intel·lectual dedicat a les feines més humils i amoïnoses del periodisme i l'edició; significa ser un marginat de la societat. I Plàcid accepta aquest paper a canvi de poder anar publicant, amb penes i tribulls, les obres que ja tenia escrites i algunes altres que anirà composant.

Plàcid passa d'una impremta a l'altra. La seva situació econòmica es degrada i el treball que li encarreguen també. Al 1911 havia entrat a la impremta de "La Renaixensa", després de passar per altres dues. L'endemà mateix el feren fora. Les paraules que escriví, recordant-ho, demostren el dramatisme de la situació:

"Jo no servia per a caixista de quatre pessetes. Llavors tampoc no servia per a plorar. Vaig reunir la meva brusa i els meus objectes de treball, fent un paquet de tot un conjunt, i vaig sortir del local del taller de "La Renaixensa", de la impremta de nom tan important per a mi..." (19).

Després treballarà a d'altres tallers, de caixista, composant textos d'una col·lecció de cromos, de compaginador, de corrector de proves... A les dificultats econòmiques s'hi afegeixen els problemes de salut. Diverses crisis nervioses l'obliguen a fer repòs a Alcover i això encara agreuja més la inestabilitat laboral.

Durant aquests anys va publicant, amb tenacitat, els tres llibres del Romanç de Jordi Saura i algunes altres composicions. Majoritàriament, són obres escrites en el període d'esplendor. L'any 1918 és l'any més difícil de

la seva vida, trista imatge del tarannà d'aquells homes fidels a un ideal. A principis d'any deixa la feina per motius de salut. Uns amics (Josep M.ª de Sucre, Francesc Mas i Abril i Alexandre Bros), compadits, li faciliten l'entrada a l'Audiència de Barcelona, treballant d'escrivent, pagant-li un sou de la seva pròpia butxaca i sense que ell ho sàpiga. Poc després mor sa mare. Posteriorment, l'afecten nous atacs. Intenta festejar amb una noia, potser pretenent oblidar-se dels mal-de-caps, però fracassa. A l'octubre mor son germà. Més tard, els diners dels seus amics s'acaben i ha de deixar, novament, la feina. És un any rodó.

La tercera dècada del segle s'inicia amb nous indicis d'esperança. Al 1920 ha sortit la primera edició de *Els singulars anecdòtics*. En l'homenatge que li reten els coneguts a l'ermita del Remei inicia la relació amb la germana del malhaurat Hortensi Güell. Sis mesos després, el 30 de gener de 1921, es casa amb la jove Amèlia. El matrimoni li canvia la vida. S'instal·la a Reus, abandona alguns dels seus costums d'home solter, com l'afició cabaretística, i apareix un nou personatge al seu voltant: l'Eduard Toda, cosí de l'Amèlia Güell. En Toda, que té un gran prestigi com a home culte i amb qui manté algunes desavinences d'ordre intel·lectual (per exemple, les normes ortogràfiques), proporciona feina a en Plàcid a la biblioteca del Centre de Lectura, bestreient-se els diners de la pròpia butxaca. Durant aquest parèntesi reusenc, l'alcoverenc viu i escriu amb tranquil·litat, compenetrat amb la família. Al febrer de 1922 li neix un fill que mor al cap de poc. Més tard naixerà la Maria Eugènia, que a partir d'ara serà permanent acompanyant de son pare.

Però aquest incís en la seva etapa barcelonina s'acaba i torna al cap i casal. Novament, les trifulgues de la feina: ara treballa en una empresa de fer sobres amb son nebot Ignasi. I, mentre ell ja es dedica d'una manera prioritària a la redacció de les memòries, la seva imatge és tinguda com la d'un literat marginal, de qui molts se'n mofen:

"D'una magresa esgrogueïda i allargassada, a la manera d'un Greco de segona mà" (20).

"Plàcid Vidal. L'indigent que viu de rosegons de pa i una mica de poesia" (21).

En aquest moment es comença a produir un fenomen general, de revitalització del Modernisme. És quan la segona generació de noucentistes s'adona d'algunes de les barbaritats anteriors i, sobretot, amb la proclamació de la República, que retrobem els modernistes publicant i ocupant càrrecs polítics. Però aquests escriptors que han recuperat la possibilitat d'una publicació normal ja no tenen els vint anys de començaments de segle; passen dels cinquanta i han sobreviscut els darrers vint amb tota mena de fatigues i misèries. No era exactament el mateix. En molts casos —Puig i Ferrater, Prudenci Bertrana i el propi Plàcid— escriuen memòries i records. Tot i l'edat, Plàcid pensa que la nova situació pot comportar-li algun profit. Intenta afavorir-se dels seus amics que ocupen càrrecs públics (Aiguadé, Gassol, Puig...). No és, però, sinó que amb moltes dificultats que

aconsegueix treballar a l'Ajuntament barceloní i sempre amb la feina pendent d'un fil. Quan assoleix l'estabilitat ja és tard; ha arribat la guerra i amb ella moltes coses. Plàcid havia mantingut una insubornable fidelitat al català (cosa que altres no havien fet, com en Rocamora, per exemple). Havia dit: "Doncs jo hi escriuria (en català) encara que hagués d'ésser sol i no em llegís ningú" (22). Com una anticipació, com la premonició de la mort de tot allò que ell havia defensat (llengua, Modernisme, pàtria...), Plàcid Vidal fineix els seus dies l'any 1938, oblidat de molts dels que abans l'havien tingut per amic.

"Qui escriu per a donar gust a una època perilla de morir amb ella. Encara que una època pugui fer un escriptor, més val que un escriptor faci una època" (23).

Quan es produí l'esclat modernista, l'embranchida arrossegà molts joves, encara no ben avessats a escriure. Plàcid, entre ells, tenia setze anys quan entrà en contacte amb el grup de Reus. El seu bateig com a autor adult no s'esdevingué fins el 1904, amb l'edició de *Les grans accions & Les soledats*. I, aleshores, al Modernisme li restava poca vida. Fou el gran drama de molts novells autors que es veieren enfrontats amb el difícil dilema de canviar o morir. Plàcid no es resignà a aquestes dues possibilitats. No volgué que l'època pogués condicionar l'autor i emprengué una lluita contracorrent. A les alforges hi tenia diversos llibres de poemes de la trilogia novel·lesca de Jordi Saura. Lluny d'espantar-se pels dictats reacis que emanaven dels organismes oficials, Plàcid mostrà al públic les seves creacions. I, com a paradoxa, Plàcid es decidí a seguir el camí de la novel·la, en un moment en què la narració era marginada.

És així, doncs, que la seva activitat literària presenta un balanç perfectament estructurat que el pedagog agraeix en la mesura que facilita l'ordenació en etapes. En efecte, no es tracta d'una elaboració anàrquica com la de son germà Cosme, sinó de la successió de gèneres a l'estil de Puig i Ferrater.

Plàcid tenia una especial inclinació envers el teatre, més que per la literatura en si. De ben jove, a Alcover, havia participat en grups dramàtics més o menys improvisats. D'allí en sortí el seu primer assaig conegut, però no conseqüent, en forma d'una versió pròpia del Ball dels Pastorets. Les primeres lliçons literàries de son germà ell les volgué adreçar al camp de la dramaturgia. Recollí la tradició teatral catalana i l'admiració per Ibsen i escriví, als 17 anys, dues peces: la "gatada" còmica *A casa del curandero* i la tragèdia en vers *L'escala del crim*, la primera inèdita i la segona estrenada a Reus i publicada a la impremta de son germà. Amb aquestes obres es configura una etapa, la reusenca, que ell mai no reconegué com a vàlida des del punt de vista creatiu (abans ja dèiem que es tractava d'un període formatiu). De la comèdia ell no en parla ni a les seves memòries: sembla haver-la oblidat. Si la coneixem és pel fet d'haver-ne trobat el manuscrit recentment (24). De la tragèdia en fa referència a *L'assaig de la vida*, però d'una manera no gaire elogiosa, i quan, en llibres posteriors, es publica la relació d'obres d'en Plàcid Vidal, les dues peces teatrals hi són ignorades.

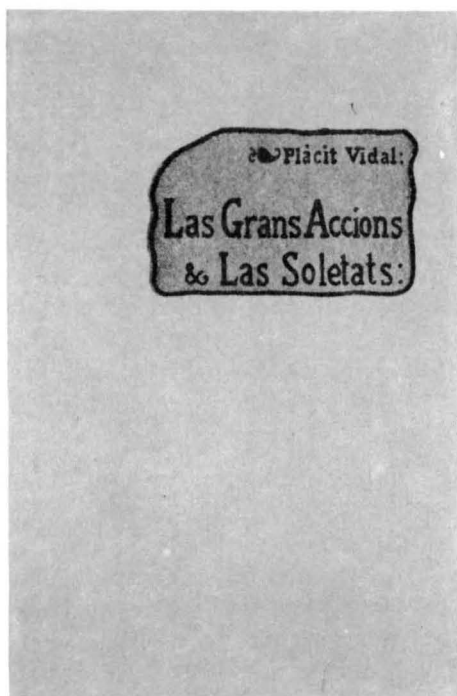
L'etapa modernista de Barcelona l'enceta amb la poesia. Són reculls on canta l'heroisme, l'amor, la dona, la Natura i, en general, els temes propis de l'època. Fruit d'això són diversos llibres, alguns dels quals no arribarà a publicar: *Les grans accions & Les soledats* (1904), *L'amor artista*, poema escènic (1909), *Poemes passionals*, *Les Edats i Somni de Primavera* (1911). La producció poètica d'en Plàcid queda closa, així, a la primera dècada del segle, amb l'única excepció de *L'anhel cantaire* (1924).

Aconsellat pels seus amics, (fonamentalment per Puig) ja en els primers anys, sobretot arran del fracàs de *Les gran accions...*, decideix dedicar-se a la novel·la i emprèn la redacció de la trilogia de Jordi Saura, que anirà publicant posteriorment: *Les promeses amigues* (1910) li paga sa mare, *La cançó dels herois* (1915) és editada per subscripció, *Infinit* (1917) li publica Ramon Tobella en dos volums: és el primer cop que publica un llibre sense haver de fer ús dels seus cabals o dels dels seus amics. La novel·lística, amb això, s'arrelarà en el seu quefer. Però l'esforç de la trilogia ha estat gran, tant pel que es refereix a redacció com a edició; a partir d'ara es conformarà amb narracions curtes, que aniran veient la llum a les col·leccions "La novel·la nova" i, més tard, a "La novel·la d'ara". Amb aquestes obres, Plàcid obté els primers beneficis econòmics de la seva activitat literària: *Pluja en el desert* (1917), *El noi Aranyó* (1917), *El bell i trist exemple* (1921), *La singular amiga* (1923) i *La Gentil perversa* (1926?) a les quals cal afegir les inèdites *Ideal i realitat de la paraula* i *L'Estalviema*.

Al llarg de tota la seva vida, en Plàcid realitzà també una relativa activitat periodística, seguint la petja de son germà però en menor grau. Primer fou a la premsa dels seus amics reusencs ("Lo Ventall", després transformat en "Lo Lliri", que dirigia Pere Cavallé, i "Lo Somatent"). Després, a Barcelona, anirà publicant en les revistes de son germà ("Sabis i Cebes", "Occitània", "Catalònia"), continua fent-ho en publicacions del Camp ("Revista del Centre de Lectura" i "Pàtria Nova" de Reus i "Gent Jove" i "Pàtria" de Tarragona) i s'obre noves perspectives a Barcelona ("Catalunya artística" i "Germanor"). L'any 1911, en haver finit "Foc Nou", de Reus, el grup del cafè de l'Austràlia (Sucre, Biosca, Francesc Recasens, Ricard Ballester i Plàcid) emprèn l'edició de "Panteisme", l'única empresa editorial en què participarà el nostre autor. Després de l'intent, continuarà publicant en algunes revistes ("L'Ida") però aviat es dedicarà a una de sola, la del Centre de Lectura de Reus.

Tota aquesta producció periòdica no és independent de la restant. Ans al contrari, es tracta més aviat de fragments de llibres i, per tant, experimenta la mateixa evolució que el conjunt de la seva obra. De 1901 a 1911 és quan trobem, fonamentalment, poesies. Els contes i fragments de novel·la hi són escassos: tan sols alguns de molt esparsos ja que, de fet, moltes de les novel·les que publica són, en realitat, narracions breus. Per últim, a partir de l'any 1911 comença a publicar la sèrie *El singulars anecdòtics* (primer a "Panteisme", després a la "Revista del Centre de Lectura") i, amb això, configurarà la darrera etapa literària.

Efectivament, els seus darrers anys, com dèiem abans, vénen marcats

J. BIOSCA

Joaquim Biosca va ser un dels millors amics d'en Plàcid Vidal. En el seu taller de pintor s'hi reunia una interessant tertúlia modernista. D'altra banda, l'artista realitzà diversos treballs per al nostre autor. A la banda superior dreta, autorretrat de Biosca; a l'esquerra, retrat al carbó de Plàcid Vidal; a baix, portada de *Les Grans Accions & Les Soledats* i il·lustració per a *L'Amor Artista*.

pel record, la biografia i les memòries. Plàcid comença aquest camí amb la publicació a la premsa de la sèrie de siluetes *Els singulars anecdòtics*, que després reunirà en llibre (1920, amb una segona edició ampliada el 1927). En aquest moment, la seva producció novel·lística és, fonamentalment, autobiogràfica (cas de "La singular amiga"). Poc després emprèn la redacció de les seves memòries i es limita a això. D'elles en vindran uns moments de glòria, però també tot un seguit de problemes car, com diu Josep Iglésias,

"La confabulació contra les memòries de Plàcid Vidal sorgeix sobretot dels que abans s'havien dit els seus deixebles, junyits ara a la cua del carro triomfal, mig de literat, mig de polític, de Joan Puig i Ferrater. Cal constatar que la temença que es pogués denigrar a l'autor de Camins de Franca, creà entorn de Plàcid Vidal una atmosfera gairebé irrespirable, accentuada per la impietat d'altres escriptors d'un cercle divers que es gaudiren a tractar-lo caricaturescament" (25).

L'any 1934, per fi, apareix la primera part d'aquestes memòries amb el títol de *L'Assaig de la Vida*, referida a l'època anterior al seu casament. La segona part, que no va acabar, fou titulada *El convencionalisme de la vida* i es publicà, pòstumament, l'any 1972 gràcies als esforços de la seva filla Maria Eugènia i de diversos amics. Amb tot, d'aquesta obra en resten uns fragments i, sobretot, la part final, que no foren inclosos a l'edició i que caldrà tenir cura de donar-los a la llum pública el més aviat possible.

Partint d'una literatura d'arrel popular, exemplificada en el teatre, quan en Plàcid "encara no tenia consciència de la necessitat d'escriure", s'ha introduït en el cor del Modernisme. Al llarg de quatre dècades ha mantingut viva la flama dels seus ideals, tot i passant per les experiències de diversos gèneres i en un sentit progressiu de desliteraturalització. Malgrat això, però, no ha canviat de pensament, no s'ha guardat les idees a la butxaca, ni ha fugit. Ha romàs impassible fent front a l'adversitat i covant l'esperança de fer una gran obra, aquella obra, potser que li augurava Puig i Ferrer: "Jo espero sempre que un dia la literatura catalana tindrà la sorpresa, la joia d'una obra seva tan personal com forta" (26).

Aquesta obra ja no arribaria. El balanç de quasi mig segle de literatura no permetria que Plàcid Vidal ocupés cap dels llocs reservats a les grans figures de les nostres lletres. Però, com ell reclamava en el fragment amb què iniciàvem el present article, es guanyà la dignitat de ser estudiat. Alan Yates, un dels que s'avingueren a aquesta tasca, resumeix i interpreta així els quatre decennis de producció vidaliana:

"Entre l'al·lucinació exagerada del *Romanç* —"Oh poder d'una fantasia prodigiosa, realçada per un cor vehement sublimant les emocions de la vida"— i la frustració narrada a *L'Assaig de la vida*, hi ha un abisme que representa l'antinòmia art-societat o art-vida sota la pressió de la qual es

desfà el darrer Modernisme. Si l'article no pot imposar la seva voluntat a la societat (...) s'esquivarà per compensació en un món ideal i particular, creat a imatge seva. L'obra de Vidal és un cas crònic d'aquesta evasió. Les novel·les avortades (autobiografia idealitzada) i l'autobiografia real proporcionen una visió íntima de la liquidació del Modernisme. Vistes en conjunt revelen el poder dels seus mites i, alhora, la inevitabilitat de la desil·lusió anihiladora" (27).

JOAN CAVALLE I BUSQUETS i MAGÍ SUNYÉ I MOLNÉ

NOTES

- (1) Plàcid VIDAL: *La necessitat d'escriure*. Ed. Norma, Biblioteca Sociològica Contemporània. Barcelona, 1936; pàg. 1.
- (2) J. LL. MARFANY: *Aspectes del Modernisme*. Ed. Curial, Biblioteca de Cultura Catalana. Barcelona, 1975; pàg. 30.
- (3) J. LL. MARFANY: Plàcid Vidal, a *Diccionari de la Literatura Catalana*, dirigit per J. MOLAS i J. MASSOT. Ed. 62. Barcelona, 1979; pàgs. 738-9.
- (4) Joan PUIG i FERRATER: *El Pelegrí Apassionat I. Janet vol ser un heroi*. Ed. Proa. Barcelona, 1956; pàgs. 236-7.
- (5) Plàcid VIDAL: *Mon Somni*, inclòs a *Almanach de la Esquella de la Torratxa per a 1909*. Antoni López Ed. Barcelona, 1908; pàgs. 104-5. Aquest poema fou reproduït, amb lleus modificacions i amb el títol de *Mon viatge a L'Anhel Cantaire* (1924), i reeditat pel C.E.A. en el seu butlletí n.º 8, pàg. 33.
- (6) J. PUIG i FERRATER: Idem id.; pàg. 212.
- (7) Idem id.; pàg. 404.
- (8) J. LL. MARFANY: *Aspectes...*; pàg. 226.
- (9) J. PUIG i FERRATER: Idem id.; pàg. 284.
- (10) Plàcid VIDAL: *Autobiografia*, dins *Els singulars anecdòtics*. J. Horta, imp. Barcelona, 1920; pàg. 7.
- (11) Plàcid VIDAL: *Pròleg*, dins *L'assaig de la vida*. Ed. Estel, Barcelona, 1934; pàg. 6.
- (12) J. PUIG i FERRATER: Idem id.; pàg. 235-6.
- (13) Idem id.; pàg. 390.
- (14) Plàcid VIDAL: *L'assaig de la vida*; pàg. 170.
- (15) Josep IGLÉSIES: *La part inèdita de les memòries de Plàcid Vidal*. a "Revista del Centro de Lectura", n.º 203. Reus, juliol de 1969; pàg. 724.
- (16) J. LL. MARFANY: *Aspectes...*; pàg. 78.
- (17) Idem id.; pàg. 79.
- (18) Alan YATES: *Una generació sense novel·la?* Ed. 62, Llibres a l'Abast, n.º 122. Barcelona, 1981; pàg. 147.
- (19) Plàcid VIDAL: *L'assaig de la vida*; pàg. 291.
- (20) Plàcid VIDAL: *El convencionalisme de la vida*, Fundació Salvador Vives Casajuana. Barcelona, 1972; pàg. 182.
- (21) Idem id.; pàg. 183.
- (22) Plàcid VIDAL: *L'assaig de la vida*; pàg. 162.
- (23) Plàcid VIDAL: *Vida intel·lectual comentada*, dins *Almanac de Catalunya*, 20 de febrer de 1935. pàg. 80.
- (24) L'original manuscrit de *A casa del curandero* es troba a l'Institut del Teatre i en posseeix còpia el Centre d'Estudis Alcoverencs.
- (25) Josep IGLÉSIES: Idem id.; pàg. 722.
- (26) J. PUIG i FERRATER: *Camins de França*. Ed. Proa. Barcelona, 1976; pàg. 217.
- (27) A. YATES: *Una generació...*; pàg. 75.